

פרשת פקודי

בית הכנסת כמקדש מעט

פרשת פקודי מסיימת את תיאור בניין המקדש, ולמעשה את ספר שמות כולו, בהשראת השכינה במשכן שבמרכז מחנה ישראל. במשך שנים רבות מילאו המשכן והמקדש תפקיד זה, של השראת השכינה בקרב עם ישראל. לאחר החורבן ניבא יחזקאל לגולי ישראל שעתיד ה' להחזירם לארצם, ובמשך תקופת גלותם ה' יהיה להם "לְמִקְדָּשׁ מְעַט בְּאַרְצוֹת אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁם":

"לָבוֹן אֲמֹר בֵּה אֲמֹר אֶ-דָּנִי ה' כִּי הִרְחַקְתִּים בְּגוֹיִם וְכִי הִפְיִצוּתִים בְּאַרְצוֹת וְאֵהִי לָהֶם לְמִקְדָּשׁ מְעַט בְּאַרְצוֹת אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁם: לָבוֹן אֲמֹר בֵּה אֲמֹר אֶ-דָּנִי ה' וְקִבַּצְתִּי אֹתְכֶם מִן הָעַמִּים וְאִסַּפְתִּי אֹתְכֶם מִן הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר נִפְצַוְתֶם בָּהֶם וְנִתַּתִּי לָכֶם אֶת אֲדֹמַת יִשְׂרָאֵל" (יחזקאל י"א, טו-יז)

נוכחות השכינה בקרב עם ישראל נקראת "מִקְדָּשׁ מְעַט", דהיינו, מעין שלוחה קטנה של בית המקדש בכל מקום בו יש קיבוץ יהודי.

חז"ל - ובעקבותיהם מפרשי המקרא¹ - הסבירו, שכוונת המושג "מִקְדָּשׁ מְעַט" בספר יחזקאל היא "בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל" (מגילה כט ע"א). ואכן, הלכות רבות משוות בין בית הכנסת לבית המקדש.

כ"מִקְדָּשׁ מְעַט" של קהילות ישראל בכל מקום, מהווים בתי הכנסת מרכז רוחני, ומקבצים סביבם מאפיינים שונים של הקהילות בהן הם נמצאים. מחקר בניית בתי כנסת בכל תפוצות ישראל הוא תחום מרתק, המספק עדות מרשימה לחיי היהודים בכל הגלויות.

להלן כמה רעיונות משמעותיים מתוך מאמר מקיף של הרב ד"ר יוסף קרליבך בנושא זה,² בו הוא מנתח בטוב טעם את המשמעות הסמלית והרעיונית של מבנה בתי הכנסת:

1. ראו למשל בפירוש מצודת דוד שם: "הואיל ואומרים שלא אשגיח בהם מעתה - אמור להם: בה אמר ה', עם כי הרחקתם מן מקדשי ומאמצם להיות גולים, ועם כי פזרתם בארצות העמים, אבל הנה מהשגחתי לא רחוק, כי בהארצות אשר באו - שמה אהיה להם למקדש מעט, ד"ל אשרה שכינתי בבתי הכנסיות שלהם, ועם כי רחוקו מן מקדשי שהוא המקדש הגדול אשר בירושלים - יהיה להם במקומו מקדש מעט".

2. Joseph Carlebach, "Die Architektur der Synagoge", *Jeschurun*, 1929, März-April, 3-4. Heft. Seite 109-131

כל בתי הכנסת בעולם פונים למקום המקדש בירושלים, כדי להזכיר לעם כולו את חיבורו לה', דבר שבא לידי ביטוי גלוי במקדש, כפי שהתפלל שלמה:

"כִּי יִהְיֶאוּ לָךְ... וְשָׁבוּ שִׁבְיָהֶם אֶל אֶרֶץ הָאוֹיֵב... וְשָׁבוּ אֵלֶיךָ בְּכָל לֵבָבָם וּבְכָל נַפְשָׁם בְּאֶרֶץ אֲרָצוֹתָם וְהִתְפַּלְּלוּ אֵלֶיךָ דֶּרֶךְ אֲרָצָם אֲשֶׁר נָתַתָּה לְאַבְוֹתָם הָעִיר אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנִיתָ לְשִׁמְךָ" (מלכים א' ח', מו-מח)

ספרי התורה נמצאים ברוב בתי הכנסת בחלקם הקדמי. דבר זה רומז לנו שמקור התורה הוא בציון, וכפי שאנו אומרים בזמן פתיחת ארון הקודש: "כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדָבַר ה' מִירוּשָׁלַיִם" (ישעיהו ב', ג). בבית הכנסת מתגשמים כביכול דברי הנביא, שתורת ה' באה מציון לכל מקום בעולם.

בזמן קריאת התורה, ספר התורה מונח באמצע בית הכנסת על הבימה, והעם עומד סביבו. בכך מתגשמת המשמעות הסמלית של הברכה "וְהָיָה עוֹלָם נִטְעָ בְּתוֹכְנוּ". עלינו להביא את התורה אלינו ולתוכנו על ידי קריאת התורה!

מעבר להיותו מקום תפילה ועבודת ה', בהיותו מרכז החיים היהודיים בגולה, היה בית הכנסת במשך הדורות גם סמל לאומי. כך למשל באומנות של ימי הביניים באירופה הנוצרית ידוע הסמל של Synagoga et Ecclesia (בית הכנסת והכנסייה). ה-Synagoga מסמלת את היהדות והיא מופיעה כאישה זקנה, שבורה ועיוורת, בניגוד ל-Ecclesia המסמלת את הנצרות, שמופיעה כאישה צעירה, יפה וחזקה. עד היום סמל זה מופיע בכנסיות רבות באירופה, ומעיד על האנטישמיות הדתית הוותיקה של הכנסייה.

בדומה לכך, שריפת בתי כנסת בגרמניה בליל הבדולח הייתה למעשה יריית הפתיחה של השואה הנוראה שפקדה את עמנו.